

**ЗНИЖЕННЯ ВИТРАТ ВИРОБНИЦТВА В РЕЗУЛЬТАТІ ПІДВИЩЕННЯ НАДІЙНОСТІ Й
ДОВГОВІЧНОСТІ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ НА ПІДПРИЄМСТВАХ**

Досліджено напрямки зниження витрат виробництва за рахунок ремонту основних засобів та підвищення їх надійності й довговічності. Розглянуто показники, які характеризують ефективність використання основних засобів та їх вплив на витрати виробництва.

Запропоновано методичні підходи щодо зниження собівартості продукції внаслідок поліпшенні використання основних фондів, яке відбувається в результаті підвищення їх надійності й довговічності на підприємствах

Постановка проблеми. В умовах ринкових відношень центр економічної діяльності зміщується до основної ланки всієї економіки – підприємству. Саме тому на цьому рівні виробляється потрібна суспільству продукція, надаються необхідні послуги. На підприємстві зосереджені найбільш кваліфіковані кадри. Тут вирішуються питання економічного витрачання ресурсів, застосування високовиробничої техніки, технології. На підприємстві прагнуть добитися зниження до мінімуму витрат виробництва.

З огляду на це на підприємствах необхідно здійснювати глибокий аналіз витрат виробництва, використання всіх наявних на підприємстві ресурсів, основних фондів та нематеріальних активів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проаналізувавши низку проблемних аспектів по управлінню витратами на виробництво і калькуляції собівартості продукції, ми зазначаємо, що при веденні бухгалтерського обліку в ринкових умовах облікової системи від бухгалтерів потрібен економічний підхід до питань обліку. Суть цього підходу полягає в тому, що при веденні обліку, перш за все, слід враховувати економічну сутність бухгалтерських операцій і вже виходячи з неї, відображати ці операції в обліку, якщо це, звичайно, можливо за діючими законодавчими обліковими нормами.

Різні аспекти проблем зниження витрат виробництва за рахунок поліпшення використання основних засобів на підприємствах знайшли своє відображення в працях вітчизняних учених-економістів Л.С. Безруких, І.М. Бойчика, О.Б. Бутнік-Сіверського, Н.П. Кондракова, В.В. Новодворської, В.Ф. Палія, В.В. Прядка, Г.А. Семенова, М.Г. Чумаченко та ін. На жаль, запропоновані ними методичні підходи до обліку основних засобів, в основному обмежувалися підходами в рамках традиційного бухгалтерського обліку і його найважливішої ділянки – обліку на виробництво і калькулювання собівартості продукції.

На нашу думку, на промислових підприємствах формування і розподіл загальновиробничих витрат доцільно здійснювати в розрізі кожного структурного підрозділу (цеху, дільниці), причому облік слід вести окремо у складі постійних і змінних витрат. При розподілі загальновиробничих витрат між готовою продукцією і незавершеним виробництвом, а також між окремими виробами на підприємствах рекомендуємо дотримуватись перевіреного практикою методу розподілу накладних витрат, який на думку керівництва забезпечує точне обчислення собівартості продукції.

Викладення основного матеріалу дослідження. Основними завданнями аналізу ефективного використання основних фондів має стати:

- аналіз структури основних фондів за видами, терміном корисного використання;
- аналіз забезпечення основними виробничими фондами – відповідність величини, складу і технічного рівня необхідності в них;
- аналіз технічного стану основних виробничих фондів, їх росту і відновлення;
- аналіз ступеню використання основних фондів і факторів, які на них впливають;
- аналіз повноти використання парку обладнання;

- аналіз використання станочного часу і технічних можливостей обладнання;

- аналіз впливу використання обладнання на обсяг виробництва і реалізації;

- аналіз росту обсягу виробництва за рахунок покращення використання обладнання. Постановка завдання.

Основні виробничі засоби – та частина засобів виробництва, що довгостроково використовується в процесі виробництва, практично не змінює свою форму і переносить свою вартість на вартість продукції частинами за допомогою амортизації.

Завершені капітальні витрати в орендовані будинки, спорудження, устаткування та інші об'єкти, що відносяться до основних засобів, зараховуються орендарем у власні основні засоби в сумі фактичних витрат, якщо інше не передбачено договором оренди.

Моральний знос – зміна вартості основних засобів унаслідок підвищення продуктивності праці або внаслідок появи на ринку більш продуктивних основних засобів.

Вирішити проблему морального зносу можна за допомогою здійснення ряду господарсько-організаційних заходів. Насамперед машини і механізми повинні використовуватися з максимальним завантаженням, щоб прискорити віддачу їхнього корисного ефекту до настання моменту фізичного зносу. От чому так важливо скорочувати терміни будівництва нових об'єктів і терміни експлуатації машин і обладнання; домагатися, щоб випущені машини не затримувалися на складах чи в період монтажу.

Показники стану й ефективності використання основних засобів можна об'єднати в три групи, що характеризують [1, с. 62]:

1. Забезпеченість підприємства основними засобами:

$$- \text{Фондосмість} = \text{Фк} / \text{Вп}, \quad (1)$$

де Фк – балансова вартість основних засобів,
Вп – вартість зробленої продукції.

Цей показник дає можливість визначити вартість основних засобів на одну гривню зробленої продукції і характеризує забезпеченість підприємства основними засобами. При нормальних умовах повинний мати тенденцію до зменшення.

- Фондоозброєність:

$$\text{ФО} = \text{Фк} / \text{Ч}, \quad (2)$$

де Ч – середньоспискова чисельність працівників.

Показує величину основних засобів на один працівника.

- Коефіцієнт вартості основних засобів у майні підприємства:

$$\text{К в оф м} = \text{Фз} / \text{М}, \quad (3)$$

де Фз – залишкова вартість основних засобів,

М – вартість майна підприємства.

Якщо коефіцієнт реальної вартості основних засобів у майні підприємства падає до критичної величини (0,2-0,3), то реальний виробничий потенціал підприємства буде низьким і потрібно терміново шукати засобу для виправлення положення.

2. Стан основних засобів

- Коефіцієнт зносу основних засобів:

$$\text{Кз} = \text{Зо} / \text{Фк}, \quad (4)$$

де Зо – сума зносу основних засобів

Цей коефіцієнт характеризує частина вартості основних засобів, що списана на витрати виробництва в попередніх періодах.

– Коефіцієнт придатності основних засобів:

$$K_{пр} = 1 - k_з, \quad (5)$$

де $k_з$ – коефіцієнт зносу основних засобів.

Коефіцієнт придатності показує, яка частина основних засобів придатна для експлуатації в процесі господарської діяльності.

– Коефіцієнт оновлення основних засобів:

$$K_{он} = F_{у} / F_{к}, \quad (6)$$

де $F_{у}$ – вартість введених в експлуатацію основних засобів. Він характеризує інтенсивність введення в дію нових основних засобів.

Він показує частку введених за визначений період основних засобів у загальній вартості основних засобів на кінець звітного періоду.

– Коефіцієнт вибуття основних засобів:

$$K_{вит.} = F_{в} / F_{к}, \quad (7)$$

де $F_{в}$ – вартість вибулих основних засобів.

Він характеризує інтенсивність вибуття основних засобів, тобто рівень вибуття тих основних засобів, що чи морально застаріли, чи зношені і не придатні для подальшого використання.

– Коефіцієнт приросту основних засобів:

$$K_{пр.} = (F_{у} - F_{в}) / F_{к} \quad (8)$$

Цей коефіцієнт показує рівень збільшення основних засобів у звітному періоді в порівнянні з минулим періодом.

3. Ефективність використання основних засобів

– Фондовіддача:

$$F_{В} = V_{п} / F_{к}, \quad (9)$$

де $V_{п}$ – вартість виготовленої продукції.

Це найбільш загальний показник, що характеризує ефективність використання основних засобів. Він відображає суму виготовленої продукції на 1 грн. основних засобів.

– Рентабельність основних засобів:

$$P = P_з / F_{к} * 100\%, \quad (10)$$

де $P_з$ – загальний прибуток підприємства.

Показник визначає рівень використання основних засобів.

До системи взаємозалежних показників (коефіцієнтів), що безпосередньо характеризують рівень використання основних фондів і виробничих потужностей, а також розкривають резерви подальшого поліпшення їхнього використання, відносяться [2, с. 169]:

1) використання в часі (коефіцієнт екстенсивного навантаження);

2) використання в одиницю часу (коефіцієнт інтенсивного навантаження);

3) загальне використання (коефіцієнт інтегрального навантаження).

Перший показник (Кекст) визначається шляхом розподілу часу фактичного використання на максимально можливий час використання основних фондів. Другий показник (Кінт) виходить у результаті розподілу фактичної кількості продукції, зробленого в одиницю часу роботи обладнання, на максимальний випуск цієї продукції, якому можна зробити за участю даних основних фондів у ту ж одиницю часу. Третій показник (Кінтегр) розраховується шляхом перемноження перших двох показників.

До числа показників екстенсивного використання основних фондів на підприємстві відноситься коефіцієнт змінності (відношення загальної кількості відпрацьованих машинозмін за добу до кількості одиниць встановленого обладнання). Він характеризує час цілозмінного використання встановленого обладнання, що працює на багатозмінному режимі. Коефіцієнт змінності розраховується по окремих групах обладнання, окремим виробничим підрозділам підприємства, а також у цілому по підприємству. Він показує, скільки змін у середньому протягом доби працювало встановлене обладнання.

Показник використання основних фондів у часі (коефіцієнт екстенсивного навантаження) визначається

порівняно просто. Показник же використання основних фондів в одиницю часу (коефіцієнт інтенсивного навантаження) визначити легко лише в тих галузях, де випускається однорідна продукція і, отже, обсяг її виробництва може бути виражений у натуральних одиницях. Якщо ж підприємство і його підрозділи роблять продукцію різноманітної номенклатури, то показник використання основних фондів в одиницю часу розрахувати значно сутужніше. Варто мати на увазі, що приведені вище показники все-таки не дозволяють дати відповідь на питання, як використовуються основні фонди в цілому по підприємству, у галузі й у промисловості.

Роль узагальнюючого показника використання основних фондів може деякою мірою виконувати показник випуску продукції на одиницю виробничої площі. Цей показник виражається, як правило, у натуральних одиницях [3, с. 183].

Одним з найбільш загальних показників використання виробничої потужності є коефіцієнт її фактичного використання, що розраховується шляхом розподілу продукції, яка виготовлена за визначений проміжок часу, на величину виробничої потужності. Для підприємств, які введені в експлуатацію, звичайно визначається коефіцієнт використання проектної потужності, що представляє собою частку від розподілу фактичного випуску продукції на величину потужності підприємства за проектом. Цей показник характеризує рівень освоєння проектної потужності.

Ми вважаємо, економію, що обумовлює фактичне зниження собівартості, необхідно розраховувати за таким переліком факторів:

1. Підвищення технічного рівня виробництва. Це впровадження нової, прогресивної технології, механізація і автоматизація виробничих процесів; поліпшення використання і вживання нових видів сировини і матеріалів; зміна конструкції і технічних характеристик виробів; інші фактори, що підвищують технічний рівень виробництва.

По даній групі необхідно аналізувати вплив на собівартість науково-технічних досягнень і передового досвіду. По кожному заходу необхідно розраховувати економічний ефект інвестицій, який виражається в зниженні витрат на виробництво. Економія від здійснення заходів визначається порівнянням величини витрат на одиницю продукції до і після впровадження заходів і множенням одержаної різниці на обсяг виробництва в планованому році:

$$E = (C_c - C_n) \times A_n \quad (11),$$

де E – економія прямих поточних витрат,

C_c – прямі поточні витрати на одиницю продукції до впровадження заходу,

C_n – прямі поточні витрати після впровадження заходу,

A_n – обсяг продукції в натуральних одиницях від початку впровадження заходу до кінця планованого року.

2. Вдосконалення організації виробництва і праці. Зниження собівартості може відбутися в результаті спеціалізації виробництва; вдосконалення управління виробництвом і скорочення витрат на нього; поліпшення використання основних фондів; поліпшення матеріально-технічного постачання; скорочення транспортних витрат; інших факторів, що підвищують рівень організації виробництва.

3. В результаті інвестицій, зниження поточних витрат може відбуватися за рахунок [4, с. 146]:

– вдосконалення обслуговування основного виробництва (наприклад, розвитку потокового виробництва, підвищення коефіцієнта змінності, впровадження підсобно-технологічних робіт, поліпшення інструментального господарства, вдосконалення організації контролю за якістю робіт і продукції);

– збільшенні норм і зон обслуговування, скороченні втраченого часу, зменшенні числа робочих, не виконуючих норм вироблення;

Цю економію можна підрахувати, якщо помножити кількість робітників, що вивільняються, на середню заробітну платню в попередньому році (з нарахуваннями на соціальне страхування і з урахуванням витрат на

спецодеяг, харчування тощо);

– поліпшенні використання основних фондів (підвищення надійності і довговічності обладнання; вдосконалення системи планово-запобіжного ремонту; централізації і впровадження індустріальних методів ремонту, утримання і експлуатації основних фондів. Економія обчислюється як добуток абсолютного скорочення витрат (крім амортизації) на одиницю обладнання (або інших основних фондів) на середньодіючу кількість обладнання (або інших основних фондів);

– зменшенні норм витрати сировини і матеріалів, зниженні їх собівартості за рахунок зменшення заготовчо-складських витрат;

– скорочення витрат, які не є необхідними при нормальній організації виробничого процесу (наднормативна витрата сировини, матеріалів, палива, енергії, доплати робітником за відступ від нормальних умов праці і наднормові роботи, платежі по регресивних позовах тощо).

4. Зменшення умовно-постійних витрат (крім амортизації), відносно зменшення амортизаційних відрахувань, зміни номенклатури і асортименту продукції, підвищення якості. Умовно-постійні витрати не залежать безпосередньо від кількості продукції, що випускається. Із збільшенням обсягу виробництва їх кількість на одиницю продукції зменшується, що приводить до зниження її собівартості. Відносна економія на умовно-постійних витратах визначається за формулою:

$$E_n = (T \times Пс) / 100 \quad (12),$$

де E_n – економія умовно-постійних витрат,

$Пс$ – сума умовно-постійних витрат в базисному році,

T – темп приросту товарної продукції в порівнянні з базисним роком.

5. Поліпшення використання природних ресурсів. Тут враховується: зміна складу і якості сировини; зміна продуктивності родовищ, обсягів підготовчих робіт при видобутку, способів видобутку природної сировини; зміна інших природних умов. Ці фактори відображають вплив природних (природних) умов на величину змінних витрат.

6. Галузеві і інші фактори. До них відносяться: введення і освоєння нових цехів, виробничих одиниць і виробництв, підготовка і освоєння виробництва в діючих об'єднаннях і на підприємствах; інші фактори. Необхідно проаналізувати резерви зниження собівартості в результаті ліквідації застарілих і введення нових цехів і виробництв на більш високій технічній основі, з кращими

економічними показниками.

Висновок та перспективи подальших досліджень.

При поліпшенні використання основних фондів зниження собівартості відбувається в результаті підвищення надійності й довговічності основних виробничих фондів; удосконалювання системи планово-попереджувального ремонту; централізації й впровадження індустріальних методів ремонту, утримання й експлуатації основних фондів. Економія обчислюється як добуток абсолютного скорочення витрат (крім амортизації) на одиницю основних засобів (або інших основних фондів) на середньодіючу кількість устаткування (або інших основних фондів).

Список використаної літератури:

1. *Пархоменко В.М.* Облік амортизації / В.М. Пархоменко // *Фінанси України*, серпень 2003. – С. 62-73.
2. *Ткаченко Н.М.* Бухгалтерський фінансовий учет на підприємствах України: учебник: для студ. высш. учеб. завед. экон. спец. / Н.М. Ткаченко. – 7-е изд., дополн. и перераб. – К.: А.С.К., 2002. – 324 с.
3. *Бутинець Ф.Ф.* Економічний аналіз: навч. посібник для студентів вузів / Ф.Ф. Бутинець, Є.В. Мних, О.В. Олійник. – Житомир: ЖІТІ, 2000. – 416 с.
4. *Мних Є.В.* Економічний аналіз на промисловому підприємстві: навч. пос. / Є.В. Мних, П.Ю. Буряк. – Львів: Світ, 2008. – 208 с.

ЧЕРЕП Алла Василівна – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедрою фінансів та кредиту, декан економічного факультету Запорізького національного технічного університету.

Наукові інтереси :

- підвищення ефективності діяльності суб'єктів господарювання;
- економічна безпека суб'єктів господарювання, регіонів та держави в цілому.

ЛЕПЬОХІНА Анна Євгенівна – магістрант Запорізького національного технічного університету.

Наукові інтереси:

- облік основних засобів.

Стаття надійшла до редакції: 14.02.2012 р.